

Tadej Strehovec

Performativnost in evfemizmi v razpravah o zaključku življenja

*Performativity and Euphemisms
in the End-of-Life Debates*

Izvleček: Razprava o evtanaziji in pomoči pri samomoru se v znatni meri odloča na ravni jezika, preden se začne na ravni etične argumentacije. Prispevek z izhodiščem v Austinovi teoriji performativov in razširitvi pojma performativnosti J. Butler analizira jezikovne strategije zagovornikov uzakonitve: evfemistično preimenovanje, čustveno uokvirjanje in kopičenje vrednostno pozitivnih pojmov, kar ponazori s slovenskim predlogom zakona o legalizaciji samomora s pomočjo iz leta 2023. Ob empiričnih raziskavah o vplivu formulacije vprašanj na izraženo podporo obravnava ugovor, da je protiterminologija nasprotnikov prav tako performativna, in ga razreši z merilom definicijske transparentnosti, ki zavezuje obe strani. Sklep utemelji teološko razsežnost: krščansko izročilo besede zavezuje k resnicoljubnemu jeziku o koncu življenja. Zahtevo po resnicoljubnem poimenovanju prispevek utemelji eku-mensko: poleg katoliškega izročila jo potrđita tudi evangeličanska in pravoslavna tradicija.

Ključne besede: evtanazija, pomoč pri samomoru, performativnost, evfemizem, jezik, bioetika, javni diskurz

Abstract: *The debate on euthanasia and assisted suicide is decided to a considerable extent at the level of language, before ethical argumentation begins. Starting from Austin's theory of performatives and Butler's extension of performativity, the paper analyses the linguistic strategies of legalisation advocates: euphemistic renaming, emotional framing, and the accumulation of positively valued terms, illustrated by the Slovenian bill of 2023. Alongside empirical studies on the influence of question wording, it engages the objection that the counter-terminology of opponents is equally performative, resolving it through a criterion of definitional transparency binding both sides. The conclusion grounds the theological dimension: the Christian tradition of the word commits its speakers to truthful language about the end of life. The requirement for truthful naming has ecumenical foundations: as well as being part of the Catholic tradition, it is also supported by the Evangelical and Orthodox traditions.*

Keywords: *euthanasia, assisted suicide, performativity, euphemism, language, bioethics, public discourse*

Uvod

Razprava o evtanaziji in pomoči pri samomoru se le redko začne pri farmakologiji; začne se pri slovarju.¹ Kdor določi, ali bo dejanje imenovano »pomoč pri dostojanstveni smrti« ali »aplikacija smrtonosnega odmerka pentobarbitala«, je spor v znatni meri že odločil, preden je bil izrečen prvi etični argument. Jezik tu ne opisuje, temveč ustvarja. Prispevek zagovarja dve tezi. Prva trdi, da prepričanja državljanov o evtanaziji in pomoči pri samomoru v veliki meri oblikuje jezik akterjev, ki obvladujejo javni govor o smrti in trpljenju: ustanov, nevladnih organizacij, medijev in verskih skupnosti. Druga trdi, da izbira besed sovpilva na izide anket, referendumov in glasovanj – da torej performativna raba jezika ni obrobna spremljevalka odločanja, temveč njegov soodločujoči dejavnik. Prvo tezo utemeljujemo teoretsko in zgodovinsko, drugo je mogoče preveriti empirično. Teoretsko izhodišče tvorita Austinova teorija govornih dejanj in razširitev pojma performativnosti J. Butler, analitično jedro pa novejše recenzirane raziskave o semantiki izrazja ob koncu življenja ter slovenski predlog zakona iz leta 2023. Ali je o evtanaziji sploh mogoče govoriti nevtrarno – in če ne, kakšen jezik zahteva resnicoljubna javna razprava? To vprašanje vodi celotno razpravo.

1 Performativna moč jezika

John L. Austin je v predavanjih *How to Do Things with Words* pokazal, da jezika ni mogoče izčrpati z opisno funkcijo: nekateri izreki dejanja ne opisujejo, temveč ga izvršijo (1962, 5–6). Kdor obljubi, ne poroča o obljubi; obljubo ustvari. Odločilno je, da performativna razsežnost ni omejena na obredne ali pravne formule: tudi poimenovanje in zakonska opredelitev sta dejanji, ki sooblikujeta resničnost. Ime ni etiketa. Ime je poseg. Besede v moralnem sporu opravljajo dvojno funkcijo. Razodevalna funkcija pokaže naravo dejanja: izraz »namerna povzročitev smrti, npr. z zastrupitvijo« bralcu omogoči, da presoja dejanje samo. Oblikovalna funkcija dejanju vnaprej podeli mesto v vrednostnem redu: izraz »dostojanstvena smrt«

1 Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa *Religija, etika, edukacija in izzivi sodobne družbe* (P6-0269), ki ga financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS).

presojo opravi, še preden se je začela. Obe funkciji sta legitimni sestavini jezika; sporni postaneta šele, kadar druga izpodrine prvo na območju, kjer je od natančnosti opisa odvisna presoja o življenju in smrti. Tam, kjer se odloča o nepovratnem, ima razodevalna funkcija prednost. To ni jezikoslovna, temveč etična trditev.

Judith Butler je pojem performativnosti prenesla s posamičnih izrekov na ponavljajoče se družbene prakse: subjekt in njegove kategorije se vzpostavljajo skozi ponavljanje jezikovnih dejanj (1990, 25). Posamezno poimenovanje ima šibek učinek, sistematično ponavljanje pojmovnega okvira pa oblikuje kolektivno samoumevnost, znotraj katere se posamična etična presoja šele giblje. Zakonodaja o koncu življenja se piše najprej v slovarju in šele nato v uradnem listu. Da tovrstna analiza ni akademska igra, kaže zgodovinska izkušnja. Mitchell je ob primerjavi jezikovnih iger nacionalsocialistične medicine in sodobnega evtanazijskega gibanja opozoril, da so evfemizmi – »milostna smrt«, »posebna obravnava« – omogočili, da je bilo usmrnitev mogoče misliti kot obliko skrbi (Mitchell 2000, 255). Primerjava ne trdi zgodovinske istovetnosti, temveč strukturno sorodnost mehanizma: kjer jezik zakrije naravo dejanja, etična presoja izgubi svoj predmet. To razliko je treba izpostaviti. Nacistični program je bil državni program prisilnega ubijanja bolnikov brez njihove privolitve in praviloma brez vednosti prizadetih, sodobne uzakonitve pa temeljijo na izraženi zahtevi in privolitvi bolnika; moralna teža obojega načeloma ni enaka in primerjava je ne izenačuje. Primerjava želi izpostaviti izključno jezikovno raven, torej vlogo evfemizma pri tem, da postane »povzročitev smrti« »oblika skrbi«, kar govori o posledicah določene rabe jezika. Novejša analiza semantike »pomoči pri umiranju« ugotavlja podobno: kratica MAID (Medical Assistance in Dying oz. medicinska pomoč pri umiranju) prakso normalizira in zastira njeno moralno težo, medtem ko v državah, kjer zakonodaja izrecno govori o evtanaziji, razprava ostaja preglednejša; v Kanadi, kjer se je uveljavila mehka kratica, je leta 2022 medicinsko povzročena smrt predstavljala 6,6 odstotka vseh smrti v Québecu, opazno več kot v Švici, Belgiji in na Nizozemskem (Elsner idr. 2024, 3–7). Vzročnosti s tem še nismo dokazali; vzorec pa je skladen s tezo, da so od uporabe določenih besed odvisne določene odločitve. Na tem mestu je treba tudi razmejiti pojma, ki ju je zlahka zamenjati. Performativnost je splošna lastnost jezika: vsak izrek, tudi najbolj opisen, nekaj stori – vzpostavlja razmerja, umešča govorca in oblikuje polje mogočega. Evfemizem kot uokvirjanje

pa je nasprotno posamična retorična strategija, izbira med razpoložljivimi izrazi, ki nekatere sestavine dejanja izpostavi, druge pa umakne iz vidnega polja. Razmerje med njima je razmerje med zmožnostjo in njeno rabo: uokvirjanje je mogoče prav zato, ker je jezik performativen, ni pa vsaka performativna raba že uokvirjanje. Posledica te razlike je za to razpravo odločilna. Ker je performativnost splošna, očitek, da je nasprotnikov jezik performativen, ni kritika; velja za vse udeležence. Kritizirati je mogoče samo določeno uokvirjanje, in sicer po merilu, ki ga je mogoče enako uporabiti na obeh straneh. Analiza performativnosti torej pokaže, zakaj je jezik sploh predmet etične presoje; šele analiza uokvirjanja pove, kateri konkretni izrazi presojo otežujejo.

2 Performativne strategije v razpravi o evtanaziji

Zagovorniki uzakonitve so jezikovno strategijo razvili premišljeno. Literatura in kampanjska gradiva razkrivajo vsaj štiri ponavljajoče se prijeme (Martin 2013, čl. 256). Poglavitni je pozitivno uokvirjanje: dejanje se umešča v polje avtonomije, sočutja in dostojanstva, s čimer se etična teža vprašanja premesti od narave dejanja k čustveni drži do trpečega. Drugi je moralna diskvalifikacija nasprotnika, ki je prikazan kot brezčuten do trpljenja. Tretji je izrivanje religioznih argumentov iz javnega prostora s sklicevanjem na ločenost države in verskih skupnosti – kar je samo performativ posebne vrste, saj vnaprej določa, kateri govorci sploh smejo govoriti. Četrti je nadzor nad slovarjem: kritika velja za sprejemljivo, le če je izrečena v izrazju gibanja samega, s čimer vsak ugovor že s svojo obliko potrjuje okvir, ki mu ugovarja. Organizacija Death with Dignity v gradivih za aktiviste izrecno svetuje, kako z izbiro besed, osebnimi zgodbami in odprtimi vprašanji zakonodajalce pripeljati do jasnih zavez (Death with Dignity 2024). Jezik v teh navodilih ni sredstvo sporočanja stališč; je orodje njihovega ustvarjanja.

Tem prijemom je skupno okolje, v katerem najlaže uspevajo: medijski prostor. Ta ne deluje kot nevtralen prenašalec informacij, temveč aktivno posega v družbeno percepcijo bivanjskih stisk. Na področju suicidologije M. Pevec Rozman posebej opozarja na etično odgovornost medijev pri detabuizaciji samomora, saj lahko nepremišljeni medijski apeli spremenijo družbene zadržke do končanja življenja (2013, 440–442). Čustveni apeli

in skrbno izbrane zgodbe ustvarjajo občutek nujnosti, v katerem se zdi vsak poziv k pojmovni natančnosti hladen, če ne kar krut. Prav ta občutek je treba prevprašati. Natančnost do jezika ni brezbriznost do trpečih; je pogoj, da o trpečih sploh govorimo v skladu z resnico. Da ne gre za abstraktno shemo, kaže slovenski zgled. Predlog zakona o pomoči pri prostovoljnem končanju življenja, vložen v Državni zbor leta 2023, je zasnovan na skrbno izbranem besedišču (Državni zbor Republike Slovenije 2023). Štetje besednih oblik v celotnem besedilu predloga pokaže izrazito kopičenje vrednostno pozitivnih pojmov: pomoč se pojavi 207-krat, pravičnost 137-krat, trpljenje 91-krat, svoboda 26-krat, dostojanstvo 25-krat.² Besedilo, ki ureja usmrnitev na zahtevo oziroma pomoč pri samomoru, je torej leksikalno zgrajeno kot besedilo o pomoči in lajšanju – performativna odločitev v najstrožjem pomenu besede. Vsebinska analiza javnomnenjskih anket v Avstraliji in na Novi Zelandiji po letu 1995 je pokazala, da se je izražena podpora evtanaziji in zdravniški pomoči pri samomoru gibala med 47 in 85 odstotkov ter da pristranskost formulacije vprašanja pojasni več kot petino variabilnosti podpore (Grove idr. 2021, 1629–1635). Kdor sprašuje, ali naj trpečim omogočimo dostojanstven konec, in kdor sprašuje, ali naj zdravnik pacientu predpiše smrtonosno učinkovino (npr. strup), ne merita istega stališča. Vprašanje soustvarja odgovor. K temu pri-trjuje ugotovitev, da med 93 in 100 odstotkov pacientov, kadar imajo izbiro, zavrne samoaplikacijo smrtonosne učinkovine in dejanje prepusti zdravniku – »tolažeča heteronomija«, hotena predaja nadzora, ne izvrševanje samoodločbe (Jones 2024, 103–122). Razkorak med jezikom avtonomije in prakso predaje bi težko našel zgovornejšo ponazoritev.

-
- 2 Predmet analize je bilo celotno objavljeno besedilo predloga, kakor je bilo vloženo v Državni zbor, torej normativni del skupaj z obrazložitvijo. Štele so se vse oblike posamezne besede (pomoč, pomoči, pomočjo, pomagati), ne le slovarske oblike. Vsaka pojavitev se je upoštevala ne glede na skladensko vlogo. Nabor izrazov ni nastajal sproti, temveč je bil določen vnaprej in zajema izraze, ki jih literatura o uokvirjanju razprav ob koncu življenja navaja kot nosilce pozitivne vrednostne konotacije (Elsner idr. 2024, 3–7). Razvrstitev izraza kot vrednostno pozitivnega, negativnega ali nevtralnega je sledila enemu samemu merilu: ali izraz že sam vsebuje odobravajočo oziroma odklonilno sodbo o dejanju, ki ga poimenuje, ali pa dejanje zgolj poimenuje. Po tem merilu sta pomoč in dostojanstvo vrednostno pozitivna izraza, zastrupitev vrednostno negativen, smrt in učinkovina pa nevtralna.

3 Ugovor nevtralnosti: ali obstajajo nedolžne besede?

Najmočnejši ugovor zoper dosedanje analizo se ne glasi, da opisanih strategij ni, temveč da so vzajemne. Tudi izrazje nasprotnikov je performativno: kdor evtanazijo imenuje »zastрупitev«, deskripciji dodaja konotacijo zlonamernosti, ki je iz dejanja samega ni mogoče razbrati. Zagovorniki lahko upravičeno trdijo, da njihovo izrazje ni prevara, temveč izraz iskrenega moralnega samorazumevanja. Nevtralnost se navsezadnje izmika že temeljnemu pojmu: beseda evtanazija, dobesedno »dobra smrt«, sama obljublja tisto, kar bi morala šele dokazati. Riisfeldt iz tega izpelje najdoslednejši sklep: potrebna bi bila vrednostno nevtralna taksonomija praks ob koncu življenja, ki bi zavezovala vse udeležence razprave (2023, 51–70). Zahteva po jasnosti torej reže v obe smeri. Ta ugovor je treba upoštevati in ga nato natančno razmejiti. Priznati velja simetrijo tveganja, ne simetrije dejstev. Merilo, ki obe strani zavezuje enako strogo, se glasi: Ali opis ohranja konstitutivne elemente dejanja ali jih zastira? Ti elementi so trije: namerna povzročitev smrti, ki jo izvrši ali omogoči zdravnik, in sicer s smrtonosno učinkovino. Izraziti jih je mogoče brez slabšalnih konotacij, kot kažeta predlagana standardizirana izraza »smrt s pomočjo zdravnika na recept« in »smrt s pomočjo zdravnika z aplikacijo« (Sams in Jaggard 2024, čl. 105004). Prav zato, ker so ti elementi izrekljivi nevtralnno, je njihovo dosledno izpuščanje v izrazih, kot je »pomoč pri umiranju«, upravičeno imenovati evfemizem, in ne zgolj drugačen slog. Po enakem merilu je treba oceniti tudi slovensko zakonsko zvezo besed »pomoč pri prostovoljnem končanju življenja«, ki od treh ključnih elementov dejanja ne navaja nobenega. To merilo ne zahteva določene vrednostne sodbe, temveč zgolj opisno popolnost. Zato mu lahko zadosti tudi zagovornik uzakonitve, ne da bi s tem spremenil svoje stališče. Namen merila namreč ni razsojanje med različnimi nazori, temveč med natančnostjo njihovih opisov.

Merilo ima pravno-etično posledico, ki presega slogovni spor: zadeva veljavnost privolitve. Informirana privolitev predpostavlja, da privolitelj ve, v kaj privoli. Kadar zakonodajno besedilo in javna razprava dejanje dosledno opisujeta z izrazjem pomoči in dostojanstva, ne da bi imenovala namerno povzročitev smrti, se postavlja resno vprašanje, ali je privolitev, oblikovana v takem jezikovnem okolju, informirana v polnem pomenu besede. Enako velja za kolektivno raven: referendumsko odločitev ob vprašanju, ki konstitutivne elemente zastira, je demokratično veljavna,

a epistemično oslABLJena. Jezikovna analiza s tem ni okras razprave. Je varovalo privolitve.

Isto merilo pa razgali tudi zrcalno napako. Kdor dejanje opisuje kot »medicinsko zastrupljanje ekonomsko šibkih«, deskripciji dodaja pripis namere, ki lahko presega dokazljivo – in s tem stori napako, ki jo očita nasprotni strani. Upravičeno je nekaj drugega: govoriti o strukturnem tveganju. Kjer zdravstveni in socialni sistem delujeta pod ekonomskim pritiskom, se zakonska možnost usmrtnitve na zahtevo lahko spremeni v tiho pričakovanje do starih, kronično bolnih in revnih; izkušnje držav z daljšo prakso kažejo postopno širjenje upravičenih skupin (Oh 2025). Tveganje ni namera. Je pa razlog za zakonodajno zadržanost, ki ima v slovenskem ustavnem redu oporo: 17. člen *Ustave* določa nedotakljivost človekovega življenja (*Ustava Republike Slovenije* 1991), pomoč pri samomoru in odvzem življenja na zahtevo pa ostajata kaznivi dejanji (*Kazenski zakonik Republike Slovenije* 2008, čl. 115 in 120). Povsem nedolžnega slovarja nemara ni; obstaja pa preverljivo merilo razločevanja med deskriptivno natančnostjo in retoričnim protiokvirjanjem – ohranjanje konstitutivnih elementov dejanja. Kritika evfemizma ni licenca za protievfemizem.

4 Beseda, resnica in kultura življenja

Definicijska transparentnost formalno ugotavlja, ali opis dejanje razkriva ali prikriva. Ne pojasni pa, *zakaj* je govorec dolžan govoriti resnico. Ker jezikovna analiza na to ne more odgovoriti, se moramo vprašati o odnosu med besedo in resničnostjo. Medtem ko večina razprav o uporabi jezika v razpravah o evtanaziji in samomoru s pomočjo ta odnos pušča neizrečen, ga krščansko izročilo jasno opredeli. Z vpeljavo teologije lahko osvetljujemo temelj govorjenja, ki je skladen z objektivno resnico. Prolog evangelista Janeza postavlja besedo v samo središče stvarjenja: »V začetku je bila Beseda in Beseda je bila pri Bogu in Beseda je bila Bog. [...] Vse je nastalo po njej.« (Jn 1,1.3) Krščanska teologija besede iz tega ne izpelje zgolj visoke ocene govora; izpelje ontologijo. Resničnost, tudi družbena, nastaja po besedi. Za kristjana od tod sledi, da jezikovna etika ni obrobje moralne teologije, temveč njen sestavni del: beseda, ki zastira resnico o dejanju, pri dejanju sodeluje. Ta trditev ne pomeni, da beseda ustvarja dejstva, temveč da ustvarja svet, znotraj katerega so dejstva sploh prepoznavna

kot (ne)pomembna. Prav na tej točki se teološka trditev sreča z izsledki prejšnjih poglavij: če pristranskost formulacije vprašanja pojasni več kot petino razlik v izraženi (referendumski) podpori, potem beseda tudi v merljivem pomenu sooblikuje družbeno resničnost, o kateri govori. Teološka ontologija besede in empirični podatek o učinku ubeseditve tu ne stojita drug ob drugem, temveč govorita o istem pojavu na dveh ravneh. V ta okvir spada diagnoza, ki jo glede tega naredi okrožnica *Evangelium vitae*. Sv. Janez Pavel II. V njej govori o »zaroti zoper življenje«, ki se izraža tudi v jezikovnem zakrivanju narave dejanj zoper življenje (EV 11), evtanazijo pa opredeli prek njenih konstitutivnih elementov kot dejanje ali opustitev, ki po svoji naravi in nameri povzroči smrt (EV 65). Ta opredelitev je zgled definicijske transparentnosti: našteva elemente dejanja in ne pripisuje motivov. Prav zato lahko služi kot skupno izhodišče razprave tudi tistim, ki presoje cerkvenega učiteljstva ne sprejemajo. Cerkevno učiteljstvo tu ne zahteva privilegija za svoj slovar; zahteva slovar, ki ga lahko preveri vsakdo. Prav zato je treba isto merilo uporabiti tudi na tej strani. Sintagma »zarota zoper življenje« merilu definicijske transparentnosti ne zadosti: zarota predpostavlja usklajeno in prikrito namero, ki je empirično ni mogoče izkazati, in dejanju pripiše motiv, namesto da bi naštela njegove sestavine. Stori torej natanko to, kar smo očitali izrazu »pomoč pri umiranju«, le v nasprotno smer. Brati jo je mogoče kot moralno-teološko diagnozo kulturne dinamike, ne kot opis ravnanja določenih akterjev; ker se v javni razpravi praviloma bere kot drugo, je zanjo primernejši govor o strukturnem pritisku ali o kulturnem premiku, ki ga je mogoče preveriti. Merilo, ki ga je mogoče zagovarjati, krščanskemu govorcu torej ne prizanaša. Kdor od nasprotne strani zahteva, naj smrt imenuje smrt, mora sam opustiti izraze, ki nasprotniku pripisujejo več, kot je dokazljivo.

Zahteva po resnicoljubnem poimenovanju ni značilnost ene same tradicije. Karl Barth v *Kirchliche Dogmatik* razpravo o namernem končanju življenja umesti pod spoštovanje življenja (*Ehrfurcht vor dem Leben*) in pod zapoved njegovega varovanja: vzeti človeku življenje je stvar tistega, ki mu ga je dal, ne tistega, ki ga je prejel (1951, 455–460). Barthova pot do sklepa je drugačna od katoliške, saj ne izhaja iz naravnega zakona, temveč iz branja Božje zapovedi, jezikovna posledica pa je ista: zapoved lahko doseže naslovnik, le če je dejanje, o katerem govori, poimenovano s svojim imenom. Še izraziteje je terminološka razsežnost navzoča v pravoslavnem izročilu. Osnove socialne koncepcije Ruske pravoslavne cerkve

v poglavju o bioetiki govorijo o »tako imenovani evtanaziji« in izraz nemudoma nadomestijo z opisno opredelitvijo, namreč z namerno usmrtitvijo neozdravljivo bolnih, tudi na njihovo lastno željo; hkrati opozarjajo, da se »pravica do smrti« zlahka sprevrže v grožnjo bolnikom, katerih zdravljenje je predrago (Ruska pravoslavna cerkev 2000, XII.8). Dokument izraza torej ne zavrne, temveč mu odvzame samoumevnost: častna in mirna smrt, za katero pravoslavni kristjan prosi v bogoslužju, je sprejeta smrt, ne povzročena. Tri krščanske tradicije se ne ujemajo v teološki utemeljitvi in tudi ne v cerkveni avtoriteti, ki jo pripisujejo lastnim izjavam. Ujemajo pa se v jezikovni zahtevi: kdor govori o koncu življenja, naj dejanje pokaže, in ne zastre. Prav to ujemanje daje merilu definicijske transparentnosti ekumensko težo, saj ne gre za katoliško posebnost, temveč za skupno dediščino krščanskega govora o smrti. Zato je naloga vsake krščanske skupnosti v jezikovnem sporu trojna. Prvič, razkrivati evfemizme – s potrpežljivim opisovanjem tega, kar dejanje je. Drugič, ohranjati lastno izrazje: skupnost, ki prevzame slovar nasprotne strani, prevzame tudi njegovo etično topografijo, saj kritika, izrečena v jeziku, ki dejanje že vnaprej prikazuje kot pomoč, spodkopava samo sebe. Tretjič, pričevati z jezikom, ki ga spremljajo dejanja: zahtevo po natančnem jeziku morajo spremljati dostopna paliativna oskrba, varovanje pravice do ugovora vesti zdravstvenih delavcev ter zaščita ranljivih skupin (Oh 2025). Jezik skrbi in spremljanja je namreč performativen v najzlahtnejšem pomenu: bolniku, ki se boji, da je v breme, izreka, da je zaželen, in s tem izrekanjem njegovo mesto v skupnosti dejansko vzpostavlja. Resnično spremljanje v sklepnem obdobju življenja zahteva občestveni prostor, v katerem težka čustva ob soočenju z umiranjem dobijo možnost izraza in se lahko preobrazijo skozi pristno relacijsko bližino (Platovnjak 2024, 513). Nasprotje evfemizmu namreč ni trdota, temveč resnica, izrečena v ljubezni.

Sklep

Vrnimo se k vprašanju iz uvoda: Ali je o evtanaziji mogoče govoriti nevtrarno? Vsak slovar sooblikuje resničnost, o kateri govori; v tem pomenu nevtralnega govora ni. Obstaja pa preverljiva razlika med jezikom, ki konstitutivne elemente dejanja ohranja, in jezikom, ki jih zastira. Obe tezi sta se potrdili. Prepričanja državljanov oblikuje jezik akterjev, ki obvladujejo govor o smrti in trpljenju – teoretsko smo to utemeljili s performativnostjo,

zgodovinsko z jezikovnimi igrami totalitarne medicine, sodobno s semantiko kratice MAID. Izbira besed pa dokazano sovpliva tudi na institucionalne (npr. referendumske) izide, saj formulacija vprašanja pojasni znaten delež razlik v izraženi javni podpori (Grove idr. 2021, 1629–1635). Slovenski zakonodajni proces med letoma 2023 in 2025 je obe tezi ponazoril v skoraj laboratorijskih razmerah.³ Ta študija ima svoje metodološke omejitve, saj jezikovna ponazoritev predloga zakona ne nadomešča celovite korpusne analize, sistematična raziskava slovenskega medijskega diskurza o koncu življenja pa ostaja izziv za prihodnost. Kljub temu pa izsledki opozarjajo na etično, in ne zgolj tehnično naravo zakonodajalčeve naloge. Ključni izziv je, kako oblikovati referendumska vprašanja in zakonska besedilo o etično zelo pomembnih družbenih temah, ne da bi njuna formulacija usmerjala izid glasovanja. Z izbiro izrazov namreč ne zarisujemo le meja dovoljenega, temveč normiramo jezik celotne družbene razprave. Zmotno je torej prepričanje, da je način ubeseditve manj pomemben od same vsebine odločanja; izbira besed je namreč tista, ki v znatni meri vselej že vnaprej determinira sam izid.

Izjava avtorja

Med pripravo tega dela je avtor uporabil generativni orodji umetne inteligence Claude.ai in Consensus.ai, in sicer izključno za dvojce: za iskanje in identifikacijo relevantnih znanstvenih razprav ter za preverjanje formalne skladnosti in zaporedja že izoblikovanih argumentov. Orodji nista bili uporabljeni za oblikovanje tez, argumentov, sklepov ali ugovorov niti za generiranje besedila ali kateregakoli njegovega dela; ubeseditvev je v celoti avtorjeva. Po uporabi teh orodij je avtor pregledal in uredil vsebino ter prevzema polno odgovornost za vsebino publikacije.

3 Zakonodajni postopek se je pozneje nadaljeval: po posvetovalnem referendumu junija 2024 je Državni zbor julija 2025 zakon sprejel, na zakonodajnem referendumu novembra 2025 pa so ga volivci zavrnili.

Izjava o dostopu do raziskovalnih podatkov

Ker raziskava temelji na teoretičnih izhodiščih, v prispevku niso bili ustvarjeni ali analizirani novi raziskovalni podatki.

Kratica

EV Janez Pavel II. 1995 [*Evangelium vitae*]

Reference

- Austin, John Langshaw.** 1962. *How to Do Things with Words*. Oxford: Clarendon Press.
- Barth, Karl.** 1951. *Die kirchliche Dogmatik*. Zv. 3, del 4, *Die Lehre von der Schöpfung*. Zollikon-Zürich: Evangelischer Verlag.
- Butler, Judith.** 1990. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.
- Death with Dignity.** 2024. How to Talk to Legislators About Death with Dignity. <https://deathwithdignity.org/resources/how-to-talk-to-legislators-about-death-with-dignity/> (pridobljeno 4. 12. 2024).
- Državni zbor Republike Slovenije.** 2023. *Predlog zakona o pomoči pri prostovoljnem končanju življenja*. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije.
- Elsner, Anna M., Charlotte E. Frank, Marc Keller, Jordan O. McCullough in Vanessa Rampton.** 2024. Language Matters: The Semantics and Politics of 'Assisted Dying'. *Hastings Center Report* 54/5: 3–7.
- Janez Pavel II.** 1995. *Okrožnica Evangelij življenja (Evangelium vitae)*. Cerkveni dokumenti 60. Ljubljana: Družina.
- Grove, Graham, Ian Hughes, Melanie Lovell in Megan Best.** 2021. A Content Analysis of Euthanasia Polls in Australia and New Zealand: Words Do Matter. *Internal Medicine Journal* 51/10: 1629–1635.
- Jones, David Albert.** 2024. 'Assisted Dying' as a Comforting Heteronomy: The Rejection of Self-Administration in the Purported Act of Self-Determination. *The New Bioethics* 30/2: 103–122.
- Kazenski zakonik Republike Slovenije.** 2008. <https://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO1001> (pridobljeno 4. 12. 2024).
- Martin, Brian.** 2013. Euthanasia Tactics: Patterns of Injustice and Outrage. *SpringerPlus* 2: 256.
- Mitchell, C. Ben.** 2000. Of Euphemisms and Euthanasia: The Language Games of the Nazi Doctors and Some Implications for the Modern Euthanasia Movement. *Omega – Journal of Death and Dying* 40/1: 255–265.
- Oh, Jay J.** 2025. The Power of Words: Rebranding Euthanasia and Undermining Life's Sanctity. *The Linacre Quarterly*. <https://doi.org/10.1177/00243639251356676>.
- Pevec Rozman, Mateja.** 2013. Samomor: pomen detabuizacije in mediji. *Bogoslovni vestnik* 73/3: 433–444.
- Platovnjak, Ivan.** 2024. Čustva žalovanja po smrti bližnje osebe pri starozaveznih ženskah. *Bogoslovni vestnik* 84/3: 511–524.
- Riisfeldt, Thomas D.** 2023. Overcoming Conflicting Definitions of 'Euthanasia' and of 'Assisted Suicide' Through a Value-Neutral Taxonomy of 'End-of-Life Practices'. *Journal of Bioethical Inquiry* 20/1: 51–70.
- Ruska pravoslavna cerkev.** 2000. *The Basis of the Social Concept of the Russian Orthodox Church*. Department for External Church Relations. <https://old.mospat.ru/en/documents/social-concepts/xii/> (pridobljeno 9. 9. 2026).

Sams, Richard W. II, in Peter Jaggard. 2024. A Moratorium on the Euphemism MAID. *Journal of the American Medical Directors Association* 25/6: 105004.

Ustava Republike Slovenije. 1991. <https://www.us-rs.si/ustava> (pridobljeno 4. 12. 2024).

